

BOTIMI I 5-TË

NE U JAPIM ZË ATYRE QË
GUXOJNË TË NGRIHEN
KUNDËR DËMIT QË
MBIJETON NË HESHTJE

PËRMBAJTJA

01

TË DASHUR LEXUES

Ky edicion është një ftesë për të parë më afër, për të dëgjuar më thellë dhe për të qëndruar me qëllim.

02

ANJA ZLOPORUBOVIĆ

Dhuna seksuale në konflikt:
Trauma, nevoja për vëmendje dhe modeli që vazhdon

03

MEDINË DAUTI

Mirë se vini në sistem
Njerëzimi nuk përfshihet

04

NOL MUSA

Një ligj i ri për barazi gjinore në Shqipëri:
A po mbetet pjesa tjetër e Ballkanit pas?

05

ERTA BERISHA

Derisa vdekja të na ndajë

06

HADIA ABDELFAH

Dita kur telefoni u bë armë

07

FAKTE

A e dinit?

08

MILA MIHAJLOVIĆ

Ëndrrat

09

ANA ADŽIĆ &
BUBULINA PENI

Nga Beogradi në Prishtinë:
Gratë që refuzuan të heshtin

10

ADELINA TËRSHANI

Shpija e vjetër që t'perzen

11

AJ

Vija

12

VISAR KUKAQI

Privilegji i të qenurit burrë

13

MARIJA ILIĆ

Nga gjuha te dhuna

14

LINJAT EMERGJENTE
PËR NDIHMË

Raporto

MAGDA

REVISTA E AKADEMISË SË DIALOGUT

Botimi i 5-të – Dhjetor 2025

Të dashur lexues,

Gjashtëmbëdhjetë ditë vijnë çdo vit si kujtesë, por pesha që mbartin është e përditshme. Dhuna me bazë gjinore nuk pret fushata. Ajo ekziston në hapësirat tona të zakonshme, në çastet që shpesh i hedhim poshtë, në fjalët që zvogëlojnë, në frikërat e heshtura që njerëzit mësojnë t'i fshehin.

Këto gjashtëmbëdhjetë ditë na ftojnë të mos bëhemi sikur dëmi është larg apo i rrallë. Na kërkojnë të shohim më nga afër se si frika lëviz nëpër shtëpi, vende pune dhe rrugë që duhej të ishin të sigurt. Na nxisin të dëgjojmë pa paragjykim, të besojmë pa kërkuar prova, dhe të nderojmë ata që e mbajnë historinë e tyre në trup, në kujtime dhe në buzëqeshje të përmbajtura.

Mbijetesa nuk është e lehtë. **Shërimi nuk ndjek orar.** Disa plagë shfaqen menjëherë, të tjera dalin në pah vite më vonë, në mes të një dite krejt të zakonshme. Por këto ditë na kujtojnë edhe përgjegjësinë tonë: të qëndrojmë përkrah njëri-tjetrit, të ndërhyjmë kur është e nevojshme, të largojmë fajin nga të mbijetuarit, dhe të ndërtojmë një botë ku siguria nuk është privilegj.

Gjashtëmbëdhjetë ditë — dhe çdo ditë pas tyre — na thërrasin të veprojmë me qartësi dhe dhembshuri. Dinjiteti nuk mund të varet nga koha. Liria nga frika nuk duhet të jetë e kushtëzuar. Kurajoja e atyre që kanë përjetuar dhunë është shumë më e madhe se sa bota ka pranuar ndonjëherë, dhe është detyrimi ynë të sigurojmë që zërat e tyre të dëgjohen, të mbrohen dhe të besohen.

Me solidaritet dhe forcë,
Ekipi i MagDA-s

Aida Fejzullahu, Redaktore, Alumne e DA 2023

Anja Anđušić, Redaktore, Alumne e DA 2019

Marija Jovanović, Redaktore, Alumne e DA 2019

Nën udhëheqjen e Alba Jakupi, Alumne e DA 2018

*Ky iniciativë implementohet nga rrjeti i Alumneve të Dialog Academy me mbështetje financiare të Misionit të OSBE-së në Kosovë. Pikëpamjet e shprehura u përkasin autorëve dhe kontribuuesve dhe jo domosdoshmërisht paraqesin qëndrimin zyrtar të OSBE-së apo Misionit në Kosovë. Kjo deklaratë është pa paragjykim ndaj qëndrimeve mbi statusin dhe është në përputhje me Rezolutën 1244 të KS të OKB-së dhe Opinioni të GJND-së mbi Deklaratën e Pavarësisë së Kosovës.

DHUNA SEKSUALE NË KONFLIKT: TRAUMA, NEVOJA PËR VËMENDJE DHE MODELI QË VAZHDON

Anja Zloporubović

Lufta mbaroi. Jo dje, por as aq larg në kohë sa të duket e harruar. Ushtarët ulën armët, politikanët nënshkruan marrëveshjet e paqes, gjyqtarët shpallën vendimet. Fëmijët pushuan së bërtituri, por nënat vazhduan të qanin. Vendet e shpuara nëpër ndërtesa u mbyllën, trupat u varrosën, gjaku u la nga rrobat. Apo nga duart, varet në cilën anë të historisë ishe atë kohë. Shkollat u rihapën, fqinjët nisën sërish të pinë kafe bashkë, dhe rrugët u mbushën me shpresë, aty ku dikur shkelte ushtria. Burrat nisën të ecnin lirshëm. Shumica e grave, jo kurrë.

Me siguri e ke dëgjuar shpesh që luftërat e ish-Jugosllavisë përfaqësojnë konfliktin më të përgjakshëm në tokën europiane pas Luftës së Dytë Botërore. Kjo për shumë arsye: bilanc i lartë viktimash, numër i madh krimesh luftime, raste të spastrimit etnik, dhe shumë elemente të tjera që besoj se i kishin takuar së kaluarës. Edhe pse asnjë shkelje e të drejtave të njeriut nuk meriton më pak vëmendje se një tjetër, shpesh duket sikur viktimat e dhunës seksuale të lidhur me konfliktin (CRSV) zënë vendin e fundit në listën e prioriteteve në Ballkan. CRSV përfshin përdhunimin, skllavërinë seksuale, prostitucionin e detyruar, shtatzënitë e detyruara dhe shumë forma të tjera dhune seksuale kundër kujtdoqoftë gjatë një konflikti. Përdoret zakonisht për të përhapur frikë dhe për të imponuar dominim, duke prodhuar njëkohësisht turp e faj të viktimat. Edhe pse CRSV u ndalua qartë në nenin 27 të Konventës së IV të Gjenevës (1949), vetëm me Statutin e Romës të vitit 1998 u përcaktua se aktet e dhunës seksuale dhe me bazë gjinore

përbëjnë krime luftime, krime kundër njerëzimit dhe, në rrethana të caktuara, gjenocid. Dënimi i parë për përdhunim si krim kundër njerëzimit u dha nga ICTY në çështjen Kunarac et al., lidhur me dhunën seksuale të kryer nga pjesëtarë të ushtrisë së Republikës Srpska në Foçë, Bosnje e Hercegovinë. Vlerësohet se dhjetëra mijëra gra u përdhunun gjatë luftërave në Bosnje, Kroaci dhe Kosovë.

Megjithatë, qëllimi i këtij artikulli nuk është të shohë të shkuarën. Përkundrazi, të shpjegojë të ardhmen. Tridhjetë vjet pas luftërave, CRSV mbetet një temë rrallë e studiuar dhe e përmendur në rajon. Edhe kur krimet harrohen, trauma dhe stigma mbeten. Po ashtu edhe raportet e pushtetit. Por le ta marrim hap pas hapi.

Imagjino të luftosh për jetën për vite me radhë në një luftë që nuk e kërkoje ti. Pastaj imagjino t'i merret edhe dinjiteti. Në fund, imagjino që, sapo lufta mbaron, shteti sillet sikur ai dinjitet nuk ka qenë kurrë i yti. Ai të detyron të harrosh, të ecësh përpara, të nisësh një jetë të re. Pret që ti të përballesh me traumën tënde, duke vepruar sikur nuk ka qenë vetë pjesë e krijimit të saj. Viktimat e CRSV kërkojnë njohje të duhur, mbështetje të shëndetit mendor dhe përfitime ligjore si reparacionet. Këto janë thelbësore për të adresuar të shkuarën dhe për të ndihmuar në parandalimin e cikleve të dhunës dhe përçarjes sociale.

Nga të gjitha vendet e Ballkanit, Serbia mbetet e vetmja që nuk e ka njohur CRSV si kategori të viktimave civile të luftës, duke i lënë gratë pa mbështetjen dhe kompensimin e nevojshëm. Ligji i Serbisë për të Drejtat e Invalidëve Civilë të Luftës u kërkon grave të vërtetojnë dy gjëra për t'u njohur si viktimë civile: së pari, që janë përdhunuar; së dyti, që kanë pësuar 50% dëmtim trupor. Ky ligj i vjetëruar, i miratuar gjatë regjimit të Millosheviqit në vitin 1996, i detyron viktimat të kalojnë nëpër një proces rritraumatizimi, duke i diskriminuar edhe më shumë në vend që t'u ofrojë mbështetje për shërim dhe integritet. Ndërkohë që viktimat dhe trauma e tyre anashkalohen, modelet e dhunës me bazë statusi rikthehen.

Shembulli më i qartë janë rastet e grave që kanë përjetuar brutalitet policor gjatë protestave studentore në Serbi. Në të paktën një rast, sipas dëshmive publike, policët iu afruan grave me arrogancën tipike: “E di kush jam unë?”. Qëllimi: frikësim, poshtërim, imponim autoriteti. Kush i dëgjon dëshmitë e grave në ICTY do të njohë menjëherë modelet të ngjashme.

Dhuna seksuale, prandaj, lidhet gjithmonë me pushtetin: pushtetin për të komanduar, kontrolluar dhe për të mbjellë frikë. Ajo vjen nga patriarkia, e ndërtuar mbi raporte të konstruara të pushtetit që krijojnë modelet të dhunshme sjelljeje.

Qeveria lejon që këto modelet të vazhdojnë. Duke injoruar. Duke mos dënuar. Duke anashkaluar numrin alarmant të feminicideve vitet e fundit. Duke fajësuar viktimën në vend të dhunuesit. Duke mbrojtur dhunuesin. Duke propozuar ndryshime ligjore që futin konceptin e “aktit më të lehtë të përdhunimit”. Lista është e gjatë. Cikli duhet thyer. Lufta mbaroi. Burrat nisën të ecin lirshëm. Shumica e grave, kurrë.

MIRË SE VINI NË SISTEM NJERËZIMI NUK PËRFSHIHET

Medinë Dauti

Hyra në gjykatë duke besuar një premtim, që kur raporton ngacmim seksual, sistemi ekziston për të kujdesur, për të mbrojtur dhe për të rikthyer dinjitetin. Në vend të kësaj, dola disa orë më vonë si një dosje. Një numër. Letërpunimi kishte filluar, por gjithçka tjetër dukej e diskutueshme.

Sipas Profilit të Shtetit të UN Women 2024 për Kosovën, 29 për qind e grave në Kosovë kanë përjetuar ngacmim seksual. Por kur më në fund e thua me zë të lartë çfarë të ka ndodhur, kur mbledh çdo grimcë guximi që të ka mbetur në trup dhe i kërkon shtetit të bëjë detyrën e tij, nuk bëhesh person në sytë e sistemit, bëhesh deklaratë për t'u verifikuar dhe rast për t'u proceduar.

Procesi i raportimit fillon me formularë, kutiza për të shënuar, dhe një ton që sugjeron se po u krijon punë. Shumë zyrtarë nuk janë të trajnuar për të menaxhuar traumën dhe kanë kuptim të kufizuar të dhunës me bazë gjinore. Sipas hulumtimit të UN Women, një pjesë e madhe e punonjësve të sektorit publik në Kosovë nuk kanë marrë kurrë trajnim për trajtimin e ankesave për ngacmim seksual. Kjo zbrazëti shfaqet menjëherë, sepse të mbijetuarat pyeten në mënyra që minimizojnë përvojat e tyre, ndërsa dhunuesit kalojnë nëpër një proces rutinë që nuk adreson asgjë nga dëmi i shkaktuar.

Gjëja e parë që mëson është se urgjenca është iluzion. Ti hyn me adrenalinë dhe me pritje, por sistemi të pret me drita fluoeshente dhe një hetues që ka dëgjuar aq shumë histori sa nuk e dëgjon më tënden. Ti do të flasësh.

Ata duan të mbarojnë formularin. Dhe ngadalë, ti tkurresh brenda formës që ata krijojnë për ty.

Ka një moment kur nuk je më person, por procedurë. Afat. Kod rasti. Detyrë që duhet përfunduar para drekës. Askush nuk të paralajmëron se pjesa më e vështirë e raportimit nuk është ajo që të ka ndodhur, por indiferenca që të pret më pas. Sepse dhuna që ke përjetuar bëhet dytësore përballë dhunës së të trajtuarit si zhurmë administrative.

Dhe ja pjesa që sistemi shmang ta pranojë, ai dështon edhe ndaj dhunuesve. Kur ngacmuesi trajtohet si bezdi mbi një tavolinë dhe jo si njeri që duhet të përballet me dëmin që ka shkaktuar, asgjë nuk ndryshon. Nuk ka rehabilitim, nuk ka edukim, nuk ka llogaridhënie, vetëm iluzioni i rendit. Një rast lëviz përpara. Një dosje vulozet. Një dhunues del jashtë i paprekur, gati të përsërisë të njëjtin dëm.

Kjo është kulturë institucionale. Sistemi i drejtësisë prioritizon mbylljen e rasteve mbi kuptimin e një gruaje që dridhet dhe ndihet sikur ajo është në gjyq. Ata dinë të arkivojnë, por nuk dinë të shoqërojnë. Dinë të caktojnë seanca, por jo të krijojnë siguri. Dhe kur vonesat zgjasin me muaj ose vite, jeta e të mbijetuarës mbetet pezull, e ngjitur mes asaj që ka ndodhur, asaj që mund të ndodhë dhe asaj që shteti refuzon të zgjidhë.

Duke parë mënyrën si sistemi të trajton si barrë, sikur prania jote prish rendin, vazhdimisht mendoja: nëse sistemi është kaq i ftohtë me mua, çfarë do të thotë kjo për dikë më të ri? Dikë më të frikësuar? Dikë pa mbështetje?

Kështu institucionet riprodhojnë dëmin patriarkal, qetë, burokratikisht dhe pa e ngritur asnjëherë zërin. Përmes mosbesimit. Përmes vonesave. Përmes distancës emocionale. Përmes pretendimit se “procedura” është e njëjtë me drejtësinë. Kjo është arsyeja pse kaq shumë gra nuk raportojnë. Dhe kjo është arsyeja pse kaq shumë dhunues largohen të paprekur.

Sepse drejtësia, ashtu siç funksionon sot, nuk kërkon shërim. Kërkon mbyllje. Dhe mbyllja nuk është e njëjtë me transformimin.

Sistemi i drejtësisë do të vazhdojë të na dështojë, viktimat dhe dhunuesit njësoj, përderisa nuk pranon të shohë njerëzimin e atyre që hyjnë brenda tij. Fushata e 16 Ditëve të Aktivizmit nuk është vetëm për të emërtuar dhunën, por për të emërtuar edhe dhunën e institucioneve që pretendojnë se na mbrojnë ndërkohë që funksionojnë pa empati, pa vizion dhe pa urgjencë.

Deri sa sistemi ta mësojë këtë të vërtetë të thjeshtë, gratë do të vazhdojnë të hyjnë në këto ndërtesa si qenie njerëzore dhe të dalin prej tyre si dosje. Dhe ky është braktisja e njerëzimit.

NJË LIGJ I RI PËR BARAZI GJINORE NË SHQIPËRI: A PO MBETET PJESA TJETËR E BALLKANIT PAS?

Nol Musa

Kohët e fundit, një vend ballkanik ndërmori një hap të rëndësishëm, edhe pse të komprometuar thellë, drejt forcimit të barazisë gjinore. Më 7 nëntor 2025, me 77 vota pro, Parlamenti i Shqipërisë miratoi Ligjin e ri për Barazinë Gjinore pas debateve të gjata publike dhe ndryshimeve të shumta të bëra në minutën e fundit.

Edhe pse versioni final i ligjit ende nuk ishte publikuar në Fletoren Zyrtare në kohën e hartimit të këtij artikulli, dhe për këtë arsye teksti zyrtar nuk ishte i disponueshëm, organizata QIKA raportoi se disa terma kyç u hoqën gjatë procesit të amendimeve. Referencat për “përkatësi të shumëfishta”, “përfshirje”, “identitet gjinor” dhe “diversitet gjinor” u eliminuan nga drafti. Versioni final i ligjit njeh vetëm dy gjini, një ndryshim i bërë si përgjigje ndaj presionit të grupeve fetare dhe aktorëve të djathtë.

Ky ligj nuk u miratua në heshtje. Ai shkaktoi menjëherë kundërshtime, sidomos nga grupet të vetëquajtura “pro-familje” që kundërshtuan përkufizimet e zgjeruara të gjinisë. Megjithatë, qëllimi i ligjit mbetet garantimi i barazisë gjinore dhe siguri i mbrojtjes efektive kundër diskriminimit me bazë gjinore në jetën publike dhe private. Ajo që e dallon këtë ligj është futja e koncepteve dhe mbrojtjeve që ende janë të panjohura ose mungojnë krejtësisht në shumicën e legjislacioneve të Ballkanit.

Duke nisur nga thelbi, drafti fillestar i ligjit, neni 6, paragrafi 1, vendos një standard të ri. Ai përcakton:

“Çdo trajtim më pak i favorshëm i një personi për shkak të seksit, orientimit seksual, identitetit gjinor, shprehjes gjinore ose karakteristikave seksuale, krahasuar me trajtimin që i jepet, i është dhënë ose do t’i jepej një personi të seksit tjetër në të njëjtën situatë ose situatë të ngjashme, përbën diskriminim të drejtpërdrejtë mbi bazë seksi dhe është i ndaluar. Kjo ndalesë përfshin gjithashtu diskriminimin ndërthurës dhe çdo formë tjetër diskriminimi.”

Ky formulim është transformues. Ai pranon se diskriminimi nuk është një dimensional. Një person mund të jetë i pafavorizuar për shumë arsye njëherësh, për shembull një grua që është njëkohësisht lezbike, ose një transgjinore që i përket një pakice etnike. Ky qasje luan rol të rëndësishëm në njohjen e ndërthurjes së identiteteve në luftën për barazi.

Neni 10 i ligjit sjell një tjetër masë novatore: detyrimin për gjuhë gjinore të ndjeshme dhe përfshirëse në të gjitha institucionet shtetërore, sektorin privat, median dhe arsimin. Ndryshe nga legjislacioni i pjesës tjetër të Ballkanit, që shpesh e trajton reformën gjuhësore si simbolike, Shqipëria e bën atë detyrim të mirëfilltë. Organet legjislative, ekzekutive dhe gjyqësore, si edhe organizatat private, duhet të përdorin gjuhë që sfidon stereotipet gjinore të përhapura në rajon, trajton diskriminimin ndërthurës dhe promovon barazi gjinore në politika, programe, buxhete dhe komunikime publike.

Ligji zgjeron këto detyrime edhe në mediat audiovizuale, të shtypura dhe online, duke kërkuar përdorimin e terminologjisë gjinore të ndjeshme në raportim dhe angazhim publik. Duke njohur ndikimin e medias, kjo dispozitë synon të riformësojë perceptimet shoqërore dhe të normalizojë barazinë në diskursin e përditshëm.

Për më tepër, neni 24 vendos standarde ambicioze për përfaqësim gjinor në strukturat vendimmarrëse. Ligji kërkon kuotë 50 për qind për udhëheqjen, ndërsa garanton që përfaqësimi të mos bjerë kurrë nën 30 për qind për asnjërën gjini. Kjo vlen për të gjitha nivelet, nga institucionet lokale dhe kombëtare deri te postet ndërkombëtare si misionet diplomatike. Duke e futur këtë standard në ligj, Shqipëria kalon nga nxitja drejt detyrimit, duke krijuar një kornizë që garanton pjesëmarrje më të lartë të grave në institucione. Një hap domethënës në një rajon ku barazia gjinore në qeverisje ende shihet si aspiratë dhe shpesh si “teprim”.

Ligji forcon gjithashtu të drejtat e punës. Punëdhënësit duhet të mbrojnë punëtorët nga dhuna, diskriminimi, ngacmimi dhe veçanërisht ngacmimi seksual në vendin e punës. Ata duhet të hartojnë rregullore të brendshme që përshkruajnë masat parandaluese, procedurat e ankesave formale dhe joformale, si edhe masat disiplinore kundër dhunuesve. Punëdhënësit detyrohen të reagojnë menjëherë kur kanë dijeni për shkelje, të ndjekin procesin ligjor të rregulluar dhe të marrin masa për të parandaluar përsëritjen e tyre. Kjo siguron që vendet e punës të jenë më të sigurta, më të përgjegjshme dhe më reaguese ndaj shkeljeve.

Një aspekt veçanërisht i rëndësishëm i ligjit është njohja e punës së papaguar në nenin 32. Ndryshe nga legjislacioni tradicional i punës që fokusohet vetëm te puna e paguar, ky ligj pranon kontributet thelbësore të grave dhe burrave në kujdesin ndaj fëmijëve, menaxhimin e ekonomisë familjare, mbështetjen familjare dhe bujqësinë ose bizneset familjare.

Kjo njohje lidhet me përfitime të prekshme nga shteti: qasje në shërbime komunitare, kujdes shëndetësor, trajnim profesional, orar fleksibël dhe mundësi për punë në distancë. Duke e vlerësuar punën e papaguar si të dobishme shoqërisht dhe ekonomikisht, ligji sfidon rolet tradicionale gjinore, promovon ndarjen e përgjegjësisë brenda familjes dhe ofron masa strukturore për të ulur pabarazitë në të ardhura dhe punësim.

Neni 36 trajton barazinë gjinore në media dhe informim publik, duke ndaluar publikimin ose shpërndarjen e materialeve që përmbajnë ose promovojnë diskriminim mbi bazë gjinie, identitetesh ndërthurëse ose dhunë me bazë gjinore. Mediat publike dhe private detyrohen të eliminojnë gjuhën seksiste, gjuhën e urrejtjes dhe stereotipet, ndërsa promovojnë komunikim të ndjeshëm gjinor, qasje të barabartë në prodhimin e përmbajtjes dhe fushata ndërgjegjësuere kundër dhunës me bazë gjinore. Kjo paraqet një frymëmarrje të re në kohën e përhapjes globale të lëvizjeve antigjinore, shpesh të amplifikuara nga mediat qendrore, duke i mbajtur ato më të përgjegjshme për përmbajtjen që shpërndajnë.

Ligji vendos gjithashtu dënime financiare për shkeljet, duke siguruar llogaridhënie. Individët gjobiten nga 60 mijë deri në 120 mijë lekë, ndërsa personat juridikë nga 120 mijë deri në 200 mijë lekë. Individët përgjegjës brenda organizatave dhe zyrtarët publikë janë gjithashtu subjekt gjobash. Këto masa forcojnë respektimin e ligjit dhe tregojnë qartë pasojat e diskriminimit me bazë gjinore.

Krahasuar me pjesën tjetër të rajonit, ligji i ri i Shqipërisë vendos një standard të lartë përmes kuotave strukturore gjinore, njohjes dhe vlerësimit të punës së papaguar me përfitime të prekshme, detyrimit për gjuhë të ndjeshme gjinore dhe, unik në Ballkan, përfshirjes së diskriminimit ndërthurës dhe të shumëfishtë si parim ligjor.

Megjithatë, ai është më pak i qartë për mbrojtjet specifike LGBTI sesa drafti fillestar dhe mbetet më pak ambicioz se Kosova dhe Serbia në listimin e identitetit gjinor si kategori të mbrojtur.

Në krahasim, kuadri ligjor i Kosovës, përfshirë Ligjin për Barazinë Gjinore të vitit 2015 dhe Ligjin Kundër Diskriminimit, ofron mbrojtje më të fuqishme për identitetin gjinor dhe orientimin seksual. Megjithatë, Shqipëria i integron këto mekanizma më në mënyrë më të shtrirë nëpër sektorë të ndryshëm.

Në Kosovë, Ligji për Barazinë Gjinore gjithashtu njeh punën e papaguar dhe mbron kundër diskriminimit me bazë gjinore, përfshirë identitetin gjinor. Por Shqipëria shkon më tej duke i integruar këto mbrojtje ndërsektorialisht dhe duke mandatuar mekanizma strukture si gjuha e ndjeshme gjinore dhe kuotat e pjesëmarrjes. Kuadri i Kosovës është i fortë në letër, por më pak gjithëpërfshirës në zbatim praktik.

Serbia ka një kuadër ligjor përmes “Zakon o rodnoj ravnopravnosti”, që ndalon diskriminimin e drejtpërdrejtë dhe të tërthortë mbi bazë seksi, gjinie (të trajtuar në mënyrë binare) dhe karakteristika seksuale, dhe kërkon buxhetim të ndjeshëm gjinor, raportim dhe fushata ndërgjegjëse.

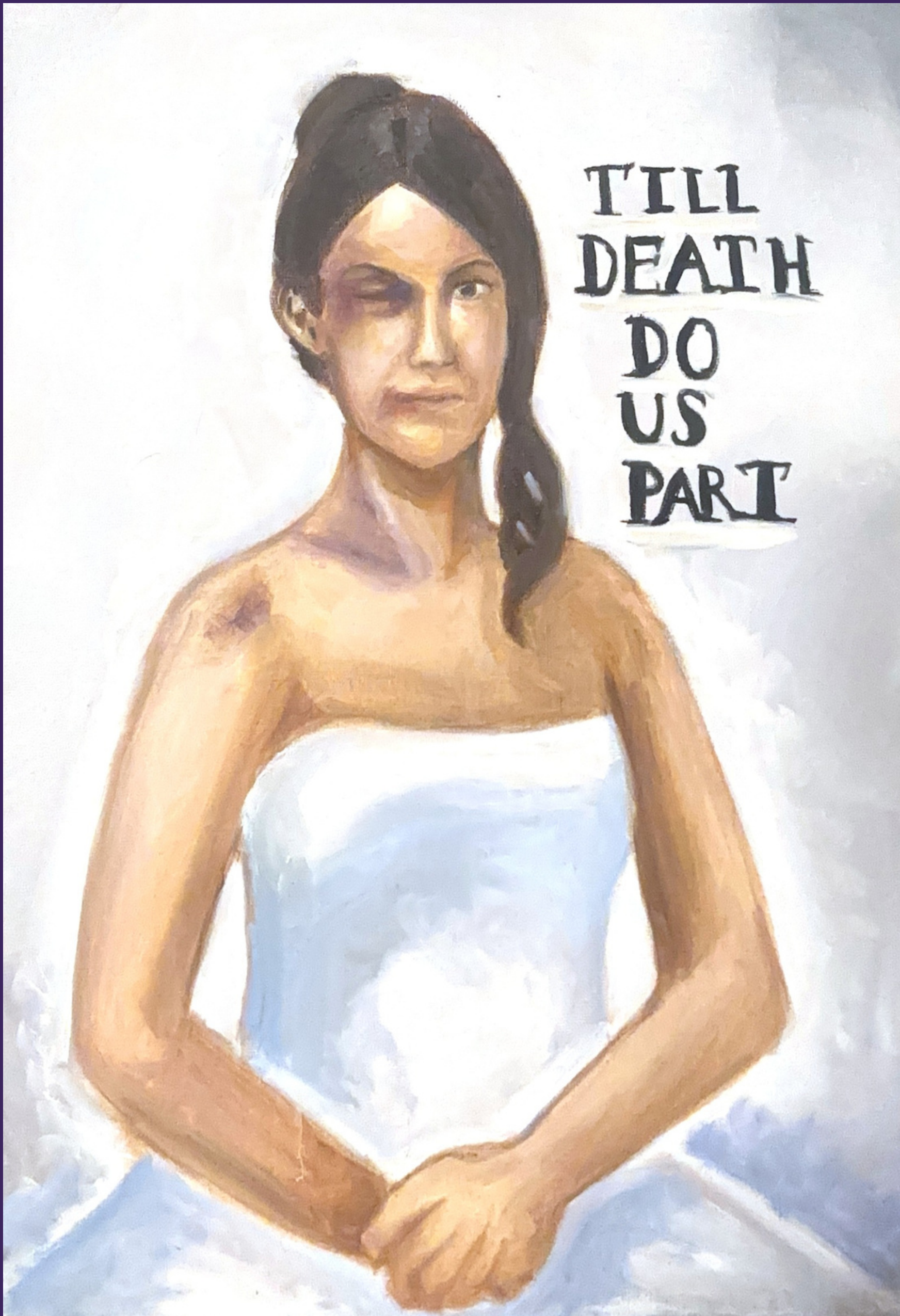
Autoritetet publike dhe punëdhënësit janë të detyruar të zbatojnë masa për barazi gjinore dhe media e arsimit duhet të përdorin përmbajtje të ndjeshme gjinore. Serbia e njeh punën e papaguar në koncept, por nuk ofron përfitime të prekshme ose mbështetje institucionale. Për më tepër, ligji i Serbisë është përballur me rezistencë politike dhe shoqërore, përfshirë pezullimin e përkohshëm nga Gjykata Kushtetuese, duke kufizuar zbatimin e tij. Në vitin 2025, gjykata pezulloi dispozitën për gjuhën e ndjeshme gjinore.

Si përfundim, edhe pse ligji i miratuar në Shqipëri përbën një avancim të qartë për të drejtat e grave dhe e afon Shqipërinë me standardet e BE-së, ndryshimet e mëdha të bëra nën presion publik e larguan atë nga reforma gjithëpërfshirëse dhe novatore që shumë aktivistë kishin shpresuar. Pjesa tjetër e Ballkanit nuk është aq prapa sa do të sugjeronte drafti fillestar. Në të njëjtën kohë, ndryshimet duhet të na shtyjnë të reflektojmë mbi ndikimin e lëvizjeve antigjinore, të cilat po formësojnë gjithnjë e më shumë proceset legislative në rajon.

Drafti i Ligjit për Barazinë Gjinore në Shqipëri përfaqësonte një model ambicioz, por u shty pas nga erërat politike.

Erta Berisha

@ertascanvas

Kjo pikturë paraqet një nuse të ulur në një sfond të butë dhe të zbehtë, me fustanin e bardhë që simbolizon pastërtinë dhe fillimet e reja. Në kontrast të plotë me këtë imazh të qetë, shenjat e mavijosjes në fytyrën dhe shpatullën e saj zbulojnë një të vërtetë të dhimbshme, të fshehur pas dyerve të mbyllura. Shprehja “Derisa vdekja të na ndajë”, e shkruar pranë saj, shndërrohet në një koment të ftohtë dhe të trishtueshëm mbi realitetet e errëta që përjetojnë shumë gra.

Përmes emocioneve të singerta dhe ngjyrave të zbutura, vepra e detyron shikuesin të përballet me tensionin mes asaj që shoqëria pret dhe asaj që ndodh në të vërtetë. Gratë shpesh priten të martohen pa ankesë, ndërkohë që përballen vazhdimisht me abuzim, qoftë fizik apo verbal, brenda atyre martesave.

Kjo pikturë qëndron si një thirrje e fuqishme për ndërgjegjësim, empati dhe nevojën e menjëhershme për t’u përballur me dhunën në familje.

DITA KUR TELEFONI U BË ARMË

Hadia Abdelfatah

Shpesh, kur mendojmë për termin “dhunë ndaj grave”, gjëja e parë që na vjen ndër mend është sulmi fizik ose dhuna ballë për ballë. Por në botën e sotme, ku rrjetet sociale janë bërë pjesë e pandashme e jetës sonë të përditshme, dhuna nuk është më e kufizuar në rrugë apo në shtëpi. Ajo është zhvendosur edhe në ekrane, duke marrë formën e dhunës kibernetike që prek gra dhe vajza kudo.

Ndërsa rrjetet sociale janë kthyer në hapësirë thelbësore për gratë dhe vajzat për t’u shprehur, komunikuar dhe punuar, fatkeqësisht ato janë bërë edhe mjedis i pasigurt. Ka komente dhe fushata të mbushura me gjuhë urrejtjeje e bullizëm, shohim raste të shumta ngacmimi online, shantazhi dhe forma të tjera dhune. Efekti i kësaj dhune nuk është i çastit. Ai prek mënyrën si një grua e sheh veten, vlerën që i jep vetes dhe ndjenjën e sigurisë.

Dhuna kibernetike ndaj grave nuk ka një formë të vetme, por shumë forma që bashkohen në një pikë të përbashkët: telefoni ose ekrani i kompjuterit bëhet mjet për të lënduar një grua diku. Historia mund të nisë me një vajzë që poston një foto të sajën dhe sapo e publikon, përballet me komente për ngjyrën e lëkurës, shenjat në trup, aknet dhe dukjen e saj. Në raste të tjera, një burrë poston një foto personale të ish të dashurës, foto që ajo ia kishte dërguar në një moment besimi.

Më vonë ajo zbulon se imazhi i saj po qarkullon në grupe private ose në faqe publike pa lejen e saj, me qëllim ta poshtërojnë, ta shantazhojnë ose t’i dëmtojnë reputacionin. Ndonjëherë dhuna kufizohet në fjalë. Një lumë fyerjesh dhe kërcënimesh nën çdo postim që e bën qëndrimin në platformë një barrë të padurueshme.

Në raste të tjera, foto ose informacione private vidhen dhe përdoren për ta shantazhuar me imazhe intime ose pamje të bisedave.

Ato kërcënohen se këto materiale do t’u dërgohen prindërve ose do të publikohen online. Shumë gra i nënshtrohen vjedhjes së identitetit, ku hapen llogari të rreme me emrin e tyre dhe me fotot e tyre. Ndonjëherë këto llogari përdoren për të postuar përmbajtje ofenduese, duke dëmtuar reputacionin e tyre dhe duke kërcënuar ndjesinë e sigurisë. Ka edhe gra që përballen me ngacmim të vazhdueshëm dixhital. Dikush ndjek çdo hap të tyre online, komenton me qëllim çdo postim, u dërgon mesazhe pa pushim dhe madje përpiqet ta zhvendosë këtë ngacmim nga ekrani në jetën reale. Dikush mund t’u dërgojë edhe foto të organeve gjenitale ose mesazhe me përmbajtje seksuale për qëllime ngacmimi. Krahas kësaj, gjuha e urrejtjes mbetet e pranishme. Fjalë poshtërimi, talljeje dhe përçmimi të drejtuara ndaj grave vetëm sepse janë gra, që ua heqin njerëzimin dhe nxisin të tjerët ta pranojnë dhunën ndaj tyre. Disa vajza dhe gra joshen përmes chat-eve dhe video-thirrjeve në marrëdhënie të rreme që përfundojnë me shfrytëzim seksual dhe shantazh. Në raste të tjera, adresa e shtëpisë, numri i telefonit ose vendi i punës publikohet në atë që quhet “doxxing”, duke i ekspozuar ato ndaj rreziqeve të vërteta që tejkalojnë ekranin.

Të gjitha këto praktika mund t’u duken disa njerëzve si “vetëm interneti”, por në realitet ato përbëjnë një rrjet të ndërlikuar dhune që dëmton reputacionin e grave, prek shëndetin e tyre mendor dhe mund të kërcënojë jetën e tyre profesionale dhe familjare.

A E DINIT?

Pjesa në vijim nxjerr në pah realitete të përditshme që shpesh mbeten të padukshme kur flasim për dhunën me bazë gjinore.

Çdo kartelë sjell një vështrim të thjeshtë që ndihmon në sfidimin e supozimeve, qartësimin e keqkuptimeve dhe hapjen e hapësirës për biseda më të informuara.

Ngurtësimi është një nga reagimet më të zakonshme për të mbijetuar	Heshtja ose qëndrimi i palëvizur nuk do të thotë pajtim. Shumë njerëz ngrijnë sepse trupi zgjedh sigurinë mbi gjithçka.	Sjellja kontrolluese shpesh fillon me veprime të vogla	Kontrolli i mesazheve, vendosja se me kë flet dikush ose ndjekja e vendndodhjes janë modele kontrolli, jo kujdesi.
Jo e gjithë dhuna është e dukshme	Dëmi dixhital, emocional dhe financiar mund të jetë thellësisht i dëmshëm edhe kur nuk shihet.	Mund ta mbështesësh një të mbijetuar pa ditur çdo detaj	Të dëgjosh, të besosh dhe të ofrosh praninë tënde me qetësi vlen më shumë se mbledhja e informacionit.
Xhelozia nuk është shenjë dashurie	Dashuria rritet në besim dhe respekt. Xhelozia shpesh përdoret për të justifikuar sjellje kontrolluese.	Shumica e personave të prekur nga dhuna me bazë gjinore njohin dhunuesin	Shumë përvoja përfshijnë partnerë, të afërm ose të njohur, jo të huaj.
Pëlqimi duhet të vazhdojë gjatë gjithë ndërveprimit	Një person mund të ndryshojë mendje në çdo moment. Pëlqimi duhet të jetë i lirë, i vazhdueshëm dhe i respektuar.	Dhuna me bazë gjinore prek njerëz nga të gjitha shtresat	Arsimi, të ardhurat ose statusi nuk e mbrojnë askënd nga dëmi.
Humori formëson norma	Shakatë për gratë ose burrat mund të bëjnë idetë e dëmshme të duken të pranueshme dhe normale.	Kërkimi i ndihmës nuk çon gjithmonë te mbështetja	Frika, stigma dhe mungesa e qasjes shpesh qëndrojnë mes viktimës dhe ndihmës që i duhet.
Manipulimi shpesh fshihet pas gjuhës romantike	Fjali si nëse më do, do ta bësh këtë krijojnë presion, jo partneritet.	Sfida e stereotipeve gjinore ndihmon në parandalimin e dhunës	Ndryshimi i normave dhe pritshmërive është pjesë e ndërtimit të komuniteteve më të sigurta dhe më të barabarta.
Mund të mbështesësh pa u munduar të zgjidhësh	Të jesh i pranishëm, i qetë dhe pa gjykim është formë e fuqishme kujdesi.	Largimi nga një marrëdhënie e dëmshme mund të jetë i rrezikshëm	Shumë të mbijetuar kthehen për shkak të frikës, financave ose shqetësimeve për sigurinë. Kjo nuk është dobësi.

KËTO NUK JANË FAKTE TË RËNDA, POR RIKUJTIME TË LEHTA QË TREGOJNË SI PUSHTETI, SIGURIA DHE RESPEKTI JANË TË PRANISHËM NË PËRDITSHMËRI.

MERR NJË MOMENT PËR SECILËN DHE SHIKO ÇFARË TË DUKET E NJOHUR, BEFASUESE APO QË IA VLEN TA REFLEKTOSH PËRSËRI.

ËNDRRAT

Mila Mihajlović

Në ëndrrat e mia
Unë jam e lirë
Nuk ka zinxhirë
As frikë se nuk jam mjaftueshëm
A se nuk do të vlerësohem
Nga burrat
Nga sistemi
Apo nga kushdo që vendos vlerën time

Në ëndrrat e mia
Jam shumë përtej pritshmërive të kujtdo
Ekzistoj me forcë
Dhe ngrihem me dashuri

Në ëndrrat e mia
Motrat e mia nga Jordania
Sudani
Palestina
Kongoja
Afganistani
Dhe nga çdo cep i botës
Gëzojnë paqen teksa rrezet e Diellit bien mbi duart e tyre të lodhura
Lodhje nga varfëria
Lodhje nga vdekja
Lodhje nga gjaku

Në ëndrrat e mia
Nuk shihem si objekt
Shihem si subjekt
Si baza e jetës
Si zemra e civilizimeve
Si frymëzim për shoqëritë

Në ëndrrat e mia
Nuk krahasohem me standarde
Standardet nuk ekzistojnë në mendjen time
Bukuria ime nuk përcaktohet nga hapat që të tjerët ndjekin
Trupi im është tempull që meriton përqafim
Mendja ime është forcë që nuk është formësuar nga burrat

Në ëndrrat e mia
Unë jam e lirë
Nuk ka zinxhirë
As frikë...

NGA BEOGRADI NË PRISHTINË: GRATË QË REFUZUAN TË HESHTIN

**Ana Adžić &
Bubulina Peni**

Më 14 gusht 2025, pas njërit prej shumë protestave studentore në Beograd, një grup studentësh u sulmua nga policia teksa po ktheheshin në shtëpi dhe u dërguan në një garazh aty pranë. Mes tyre ishte Nikolina Sindjelic, një vajzë që mbijetoi dhunën policore.

“Teksa po ecnim në rrugën Nemanjina, u përballëm me pjesëtarë të JZO, policë dhe disa burra të maskuar që nuk i njihnim,” tregoi Sindjelic në një intervistë për N1.

Sipas saj, burra me rroba civile dhe komini (balaklava) dolën nga një ndërtesë qeveritare dhe filluan të godisnin protestuesit me shkopinj gome. Studentët thonë se u detyruan të gjunjëzoheshin me duart pas shpine ndërsa arriti komandanti i JZO. Kur ai pa dritën e kuqe të kamerës së Nikolinës, e akuzoi se po regjistronte dhunën, edhe pse kamera ishte pa bateri. Telefonat e studentëve u thyen menjëherë, përveç atij të Nikolinës, i cili iu konfiskua dhe iu kthye më vonë krejtësisht i shkatërruar. Edhe kamera iu mor.

Sindjelic tregoi publikisht se si komandanti e goditi fizikisht, duke i bërë kërcënime për ta zhveshur e për ta përdhunuar para të tjerëve. Pas dhunës, studentët e ndaluar u dërguan në stacion policor. Fatkeqësisht, ky ishte vetëm fillimi i historisë së saj.

Më pak se katër ditë pasi Nikolina foli publikisht për dhunën policore dhe veprimet e komandantit, ish Sekretarja e Shtetit, Dijana Hrkalović, e dënuar më herët atë vit për abuzim me ndikimin, së bashku me televizionin proqeveritar Informer, publikuan foto intime të saj. Imazhet dyshohet të jenë marrë nga telefoni i saj i shkatërruar, me qëllim diskreditimin e saj.

Me REM pasiv dhe me prokurorinë të heshtur, e vetmja mundësi ligjore e Nikolinës ishte ngritja e një padie private.

Një muaj më vonë, qeveria prezantoi një projektligj që kriminalizon keqpërdorimin e fotove, videove dhe materialeve intime. Sipas ligjit aktual serb, këto raste nuk ndiqen me iniciativë të shtetit, duke i lënë viktimat të ngrenë padi vetë. Megjithatë, mbetet e paqartë se si do të zbatohet vepra e re, duke pasur parasysh varësinë e gjyqësorit nga partia në pushtet. Organizatat e të drejtave të njeriut paralajmërojnë se të drejtat e grave mund të përdoren sërish për përfitime politike dhe jo për mbrojtje reale.

Avokatja Milena Vasić, drejtoreshë programi në YUCOM, theksoi se futja e një vepre të re nuk ka kuptim pa kapacitete institucionale. “Edhe kapacitetet e Zyrës së Prokurorit për Krimet e Teknologjisë së Lartë duhet të forcohen. Kemi shumë pak prokurorë që merren me këtë lloj vepre penale,” u shpreh ajo.

Vasić shtoi se qeveria po i përdor të drejtat e grave për qëllime populiste, ndërkohë që problemet e rëndësishme të projektligjit mbeten të pazgjidhura.

Ana Zdravković nga organizata Osnažene i tha Zoomer.rs se një nga problemet kryesore të projektligjit është mungesa e përkufizimeve të qarta, sidomos për atë se çfarë konsiderohet “përmbajtje seksualisht eksplicite”, duke krijuar hapësirë për interpretim të pabarabartë nga gjykatat. Ajo theksoi gjithashtu mungesën e mekanizmave ligjorë për heqjen e përmbajtjeve të publikuara në internet, duke i lënë viktimat të ekspozuara ndaj dhunës edhe pas proceseve gjyqësore.

Në të njëjtin intervistë për Zoomer.rs, Vanja Macanoviq nga Qendra Autonome e Grave shtoi se akte të ngjashme ndërkombëtare, si Online Safety Act në Mbretërinë e Bashkuar apo Take It Down Act në SHBA, dështojnë shpesh në praktikë sepse ligjvënësit nuk kuptojnë se si funksionojnë platformat digjitale dhe rrallë konsultohen me ekspertë të shoqërisë civile.

Në fund, historia e Nikolinës zbulon më shumë se një rast dhune policore. Ajo ekspozon një sistem ku dhunuesit veprojnë pa frikë, dhe viktimat lihen të kërkojnë drejtësi vetë. Pa institucione të pavarura dhe pa vullnet politik, ligji i ri rrezikon të bëhet një shembull tjetër i drejtësisë së rreme.

Historia e saj nuk është e izoluar, por pjesë e një modeli rajonal, ku ngritja e zërit, sidomos kundër dhunës me bazë gjinore, shpesh ka një çmim. Mekanizmat e pandëshkueshmërisë që mbrojnë dhunuesit në Serbi pasqyrohen edhe në pjesë të tjera të Ballkanit, duke zbuluar një kulturë të përbashkët heshtjeje dhe frikësimi. Nëse udhëton nga Beogradi drejt Prishtinës, gjen një gazetarë që u përball me fat pothuaj identik. Ajo është Ardiana Thaçi Mehmeti.

Të hënën e 7 majit 2024, telefonin e saj e përmbytën telefonata dhe mesazhe nga numra të panjohur, burra që kërkonin favore seksuale, komentnin pamjen e saj, i kërkonin tarifa dhe i dërgonin foto të trupit të tyre.

Ngacmimi nisi pasi numri i saj u shpërnda në grupin famëkeq AlbKings, një komunitet online në Kosovë që shpërndante të dhëna private dhe targetonte gra me kërcënime, shantazh dhe ekspozim publik.

Vetëm disa javë më parë, Thaçi Mehmeti kishte raportuar për këtë grup në emisionin e saj investigativ Kiks Kosova.

“Dallimi mes këtij rasti dhe kërcënimeve të tjera që kam marrë është se kësaj here nuk e dija kush qëndronte pas tyre. Zakonisht e kam ditur kush më kërcënon dhe se kishte lidhje me punën time,” shpjegoi ajo.

“Kësaj here ishin rreth shtatëdhjetë mijë njerëz. Kur del në rrugë, nuk mund të identifikosh askënd. Kjo e bënte shumë më të rrezikshme, sidomos sepse ishte hera e parë që dikush më sulmonte mbi bazë gjinie dhe seksualisht.”

Grupi kishte përmasa gjigante. Sipas Balkan Insight, në kulm kishte 120 mijë anëtarë.

Shoqata e Gazetarëve të Kosovës e dënoi publikimin e numrit të saj, duke theksuar se këto veprime synonin ta frikësonin dhe ta detyronin të heshtte.

Ngacmimet u përshkallëzuan kur anëtarët kërkuar edhe kontaktet e familjarëve të saj. Për herë të parë, ajo u pyet veten nëse duhej të vazhdonte punën e saj, pasi kjo po rëndonte edhe tek fëmijët dhe bashkëshorti, por sidomos tek nëna e saj që atë janar kishte kryer mastektomi për shkak të kancerit të gjirit.

“Kur ndodhi rasti im, nëna e pa në televizion. Policia, që më kishte ofruar mbrojtje të afërt, tashmë ndodhej në shtëpinë e saj. Duke i parë, ajo mendoi se më kishin vrarë dhe pati një krizë paniku që zgjati disa orë,” kujton Ardiana.

Një reagim shpërfillës e lë viktimën pa mbështetjen e duhur.

Deri më 9 shkurt 2024, AlbKings kishte grumbulluar mbi 20 mijë foto dhe mbi 19 mijë video. Pak pas asaj date, grupi kaloi në modalitet privat. Prokurorja Elza Bajrami shpjegoi se grupi ishte mbyllur më herët, por ishte rihapur dy herë të tjera.

Kur ajo raportoi rastin në polici, oficeri i tha thjesht: “Ndërro numrin e telefonit.” Ajo iu përgjigj: “Pse duhet ta ndryshoj? Jetojmë në epokën e teknologjisë. Nëse e ndryshoj numrin, të gjithë njoftohen brenda sekondash.”

Në rastin e dytë AlbKings, prokuroria e hoqi Ardinanën nga aktakuza me arsyetimin se nuk kishte vazhduar komunikimin me ngacmuesit.

Ata ishin duke më ngacmuar mua. Kisha bërë screenshote, i kisha bllokuar dhe i kisha raportuar.

Dy prej tyre pranuan se kishin dërguar foto dhe kërkuar favore. Por prokuroria tha se vepra nuk ishte e plotë sepse unë nuk iu përgjigja,” shpjegon ajo.

Ajo thekson se gjykimet publike, dënimet më të ashpra dhe një polici më e trajnuar janë të domosdoshme për të parandaluar dhunën dhe për të siguruar llogaridhënie të vërtetë.

“Dënimet janë shumë të lehta. Dua që gjyqi të jetë publik, sepse transparenca i ndalon të tjerët. Luftuam me muaj për t’i kapur. Pasi u kapën, dua dënime reale, jo dy muaj burg ose një gjobë qesharake. Kur dhunuesit fshihen ose marrin dënime të lehta, asgjë nuk ndryshon.”

“Raporto gjithmonë. Raportimi është fuqi.”

Megjithë gjithçka, Ardiana u bë zëri i shumë grave që gjetën forcë për shkak të saj.

“Njëri prej tyre u dënua. Dy të tjerë u liruan. Jam e lumtur që u bëra zëri i grave të tjera. Në gjyq pashë rreth njëzet gra që ishin ngacmuar nga të njëjtit persona, por nuk donin t’u zbulohet emri,” thotë ajo, duke theksuar se në Ballkan, shoqëria shpesh e trajton viktimën si burim turpi.

Në fund të vitit 2024, Ardiana Thaçi Mehmeti u shpall Gazetarja e Vitit nga Shoqata e Gazetarëve të Kosovës.

“Rastësisht u gjenda në grupin AlbKings dhe këtë çmim ia dedikoj të gjitha grave që nuk patën dikë që t’u qëndronte pranë, që u detyruan të ndryshonin jetën, numrat e telefonit, të heshtnin dhe të mos ua tregonin as familjarëve,” tha ajo në fjalimin e pranimi. Ajo falënderoi ekipin e KIKS Kosova dhe shprehu mirënjohje ndaj fëmijëve të saj adoleshentë që përjetuan bullizëm në shkollë gjatë kësaj periudhe.

Sot, duke e kujtuar frikën që përjetojnë shumë gra kur fotot e tyre intime shpërndahen, Ardiana i nxit të gjitha gratë të raportojnë rastet dhe të mos turpërohen.

“Nuk je fajtorë sepse dikush vendosi të të ngacmojë apo të të poshtërojë për shkak të gjinisë,” thotë ajo.

“Shërimi kërkon kohë dhe e di sa e vështirë është, sidomos në një shoqëri ku faji i vihet viktimës. Por duhet ta mbajmë kokën lart dhe të themi, po, kjo më ndodhi. Nuk duhet ta fshehim dhe të mos izolohejmë, sepse heshtja i lejon gjërat të përkeqësohen.”

Nga Beogradi në Prishtinë, dy gra që guxuan të thonë të vërtetën u ndëshkuan për këtë. Përvojat e tyre tregojnë jo vetëm boshllëqet e sistemeve ligjore, por edhe një mentalitet të rrënjësor thellë, që ka krijuar një kulturë heshtjeje ku ngritja e zërit shpesh ka një çmim dhe ku morali i një gruaje vihet në dyshim pikërisht nga ajo shoqëri që pretendon të përcaktojë çfarë është e moralshme.

Megjithatë, historitë e tyre mbajnë një dritë shprese, sepse tregon që rezistenca nis në momentin kur dikush guxon të flasë. Ndryshimi, sado i ngadaltë, lind nga ai akt i parë i kundërshtimit. Nikolina dhe Ardiana na kujtojnë se ngritja e zërit nuk është vetëm akt guximi, por edhe mënyrë për të rimarrë dinjitetin, të vërtetën dhe të drejtën për t’u dëgjuar.

SHPIJA E VJETËR QË T'PERZEN

Adelina Tërshani

Nuk osht' shpija bash vec një cope betoni
N'shpinë që ti ja ke numru çdo
tullë
s'ta bajnë venin as kur je veç n'tullën e
10-të

Shpija që ja ke numru çdo
tullë
nuk osht' e jotja vec pse ti nime ja din
numrin e shkallëve për në
t'dytin kat

Shpija që ja ke numru çdo
tullë
e ku datën e periodave të para me gjak e
ke vizatu,
nuk t'man mend veç pse edhe
qeremidet n'kulm ja ke numru

Shpija, që ja ke numru çdo
tullë
nuk osht' domosdo shpi e jotja
se atij që i shkon fjala aty
sigurohet me
t'mbajtë t'shkëputun prej saj
emocionalisht e materialisht

Shpija që ja ke numru çdo
tullë
nuk ti man n'mend hapat e pare që i ke
qitë n'themel të saj
Shpija që ja ke numru çdo
tullë
nuk ti man n'mend teshat që ti ka piku
me lang llamparie t'vjetër
edhe pse ato janë kanë teshat e ditës
t'parë t'shkollës

Shpija që ja ke numru çdo
tullë
nuk ta man n'mend as zhurmën e
shuplakave që i ke marr mrena mureve
t'saj

se osht' mësu edhe ajo
që çdo gjeneratë gruaje të rritun në atë
shpi
me pa t'nënshtrime
t'pavullnetshme me e ja qitë emrin e
vet asaj shpije

"Krejt gratë para teje" thotë ajo, "
mi kanë numru tullat kah janë çu
kadale
me ja shtru sofrën burrit që i ka
gjakosë.

Po asnjana nuk ka dasht këto tulla me i
ba t'vetat."
Edhe shpija osht' "dorëzu",
edhe pse në tullat e saj,
historitë e stërgjyshes, gjyshes,
nanës, motrës,
e tonden i mbanë

Eh shpija që ja ke numru çdo tullë
ka vendosë vetvetiu me u rrënu
që mos me e pa vetën
ma hise të burrave
që vleren nuk ja dijnë

Shpija shpi edhe me çka ka n'dorë osht'
tu luftu

e ti,
çka po pret moj gru'?

VIJA

A.J

Fillon butë
me një fjali që tingëllon
si kujdes
diçka aq e lehtë sa kalon
pa u vënë re.

Më trego mesazhet
që të jem i sigurt se je mirë.
Fjalët bien si kujdes
por ulen mbi ty si peshë.

Dhe diku mes kërkesës dhe hezitimit
tënd
shfaqet një vijë e hollë.
Një vijë që nuk e dije se ekzistonte
e vizatuar qetësisht mes besimit dhe
dyshimit
mes mbrojtjes dhe zotërimit.

Kujdesi nuk kërkon prova.
Dashuria nuk ka nevojë
për leje.
Siguria nuk rritet në duart e dikujt
tjetër.

Por kur vija kalohet një herë
bëhet më e lehtë ta kalosh sërish.

Pyetjet e vogla kthehen në
pritshmëri
pritshmëritë kthehen në rregulla
dhe rregullat riorganizojnë ngadalë
formën e ditëve të tua.

Pse nuk u përgjigje më herët.
Me kë ishe.
Pse nuk ma the.

Çdo pyetje e veshur si shqetësim
çdo kërkesë e mbështjellë me butësi
çdo kufi i maskuar si dashuri.

Dhe një mëngjes vëren
se bota jote është bërë më e vogël
zëri yt më i qetë
zgjedhjet e tua kalojnë nëpër filtrin e
frikës së dikujt tjetër
liria jote riformulohet si përkushtim.

Kështu rritet kontrolli
jo menjëherë
por me copa
në hapësirën mes fjalëve
në çdo moment që e ndien veten të
tkurret pak më shumë.

Dhe pjesa më e rrezikshme është
shpesh fillimi
kur ende tingëllon si kujdes
kur ende duket më e lehtë të
dorzohesh
kur vija është ende aq e hollë sa nuk
shihet.

PRIVILEGJI I TË QENURIT BURRË

Visar Kukaqi

Si aktivist dhe edukator i ri, shpesh kam folur për grupet e cenueshme dhe sfidat që ata përballen për të arritur mundësitë që meritojnë. Por rrallë e kam ndalur veten të bëj një pyetje të thjeshtë, të pakëndshme: a janë gratë të pafavorizuara në mënyra që burrat as nuk i vërejnë? Jo vetëm përmes trajtimit të pabarabartë apo kufizimit të mundësive, por në momentet e përditshme që formësojnë sa e sigurt, e lirë, apo e respektuar ndihet një person.

Dy përvoja më detyruan të rimendoj se çfarë do të thotë vërtet “privilegj”.

E para ndodhi në verën e vitit 2022 në Kretë, Greqi. Një shoqe nga Athina erdhi të më vizitonte ndërsa po jetoja në Heraklion përmes një programi Erasmus. Për mua, qyteti dukej plotësisht i sigurt, edhe natën vonë. Kur ramë dakord të takoheshim për darkë, ajo më pyeti nëse mund ta merrja nga Airbnb sepse ndodhej në një zonë të errët. Nuk e kuptova pse. Mendova: Ajo është greke, flet gjuhën. Pse do të duhej të ndihej e pasigurt?

Në rrugë e sipër e pyeta nëse Heraklioni i dukej i sigurt. Përgjigjja e saj më ka mbetur në mendje:

“Është i sigurt, po—kryesisht sepse ti je burrë.”

Momenti i dytë ndodhi gjatë një trajnimit mbi barazinë gjinore, në kuadër të përvojës sime me Teach for Kosova. Trajnerja jonë, Liri Kuçi, shpjegoi dhunën ekonomike—si varësia financiare përdoret si mjet kontrolli. Ajo tregoi se si ideja e “burrit të shtëpisë” shndërrohet shpesh në një leje të heshtur për dominim. Një burrë që i kërkon para partneres rrallë e ndien turpin; një grua që kërkon para shpesh ndihet si të ishte duke lypur. Ky pabarazim nuk është rastësi—është i mësuar, i përforcuar, i normalizuar.

Këto momente më bënë të kuptoj diçka të qartë: pavarësisht çfarë bën një burrë, veprimet e tij zakonisht interpretohen përmes një lente privilegji. Edhe diçka aq absurde sa një aksident rrugor i shkaktuar nga një burrë drejtues nganjëherë justifikohet duke fajësuar një grua me fustan të shkurtër që “e paska shpërqendruar”.

Kur mendoj sa shumë gra kanë frikë të ecin vetëm edhe në orën 21:00, e kuptoj sa e mbrojtur ka qenë jeta ime. Si burrë, mund të dal të pij pa menduar se dikush mund të më hedhë diçka në gotë. Mund të zgjedh partneren lirisht pa dëgjuar se jam “shumë i vjetër” apo “s’do gjej dikë më të mirë”. Mund të ndërroj punë, të divorcohem, apo të nis nga e para pa u gjykuar si dështak apo turp. Burrat rrallë ndalen të vërejnë këto boshllëqe. Këto probleme nuk janë të padukshme—ne thjesht jemi mësuar të mos i shohim. Dhe tepër shpesh, barazia gjinore trajtohet si ekzagjerim, si bezdi, apo si “dramatizim i panevojshëm”, ndërkohë që gratë vazhdojnë të përballen me dhunë, përjashtim dhe diskriminim.

Kjo është arsyeja pse e quaj privilegj të qenit burrë: jo sepse burrat janë më mirë në çdo drejtim, por sepse shoqëria na fal një nivel sigurie, lirie dhe legjitimiteti për të cilin gratë detyrohen të luftojnë. Burrat nuk rrihen për vdekje vetëm sepse janë burra. Burrat rrallë reduktohen në punë shtëpie, përjashtohen nga prona, etiketohen për jetën sociale, apo ndiqen në rrugën më të sigurt nga dikush me qëllim të keq.

Janë mijëra detaje që na duken të parëndësishme, por që u kushtojnë grave ndjenjën e sigurisë, barazisë, e nganjëherë edhe jetën.

Ky është privilegji i të qenit burrë:

të lëvizësh në botë pa e kuptuar kurrë plotësisht se çfarë do të thotë të ecësh në këpucët e një gruaje—dhe përgjegjësia për t’u siguruar që kjo të ndryshojë.

NGA GJUHA TE DHUNA

Marija Ilić

Dhuna ndaj grave ose dhuna kundër grave, dy shprehje që duken pothuajse identike, por që në fakt hapin një pyetje thelbësore. Cili është marrëdhënia mes grave dhe dhunës?

Gjuha nuk është neutrale, fjalët e riformësojnë realitetin

Dallimi duket minimal, pothuaj teknik. Por mënyra si i zgjedhim fjalët përcakton mënyrën si e kuptojmë realitetin. Kur themi dhunë kundërt grave, struktura e fjalisë e paraqet dhunën si një dukuri që “lëviz” në një drejtim, si një fenomen që ekziston vetë, mes pjesëmarrësve që supozohet se janë të barabartë.

Në të kundërt, shprehja dhunë ndaj grave vë në qendër marrëdhëniet e pabarabarta të pushtetit dhe tregon se dhuna është një akt i kryer ndaj dikujt, jo diçka që “thjesht ndodh”.

Kështu gjuha ndalon së qenuri neutrale. Në një shoqëri ku dhuna ndaj grave lidhet ngushtë me rolet gjinore, stereotipet dhe mesazhet simbolike, mënyra si flasim për dhunën bëhet pjesë e problemit, por edhe e zgjidhjes. Kur e paraqesim dhunën si diçka që “ngjau”, si një incident ose rezultat rrethanash, fshehim faktin se ekziston një dhunues, një dinamikë pushteti dhe pasoja që bien në mënyrë disproporcionale mbi gratë.

Si e formëson gjuha të kuptuarit tonë për dhunën

Dhuna ndaj grave nuk është vetëm fizike, ajo është edhe gjuhësore, simbolike dhe e ndërtuar shoqërisht.

Ajo fillon shumë përpara se të bëhet e dukshme, në mesazhet që përthithim, në normat që mësojmë dhe në gjuhën të cilën rrallë e vëmë në diskutim. Sociolinguistika tregon se gjuha nuk është thjesht komunikim, por pasqyrë e hierarkive shoqërore. Përmes saj shohim kush ka pushtet, kujt i besohet, dhe kush heshtet.

Nëse e kuadrojmë dhunën vetëm si akt individual, humbasim kontekstin më të gjerë shoqëror. Prandaj mënyra si flasim për dhunën ka rëndësi; gjuha formëson mënyrën si e ndajmë përgjegjësinë dhe sa të dukshme janë viktimat.

Mesazhe që nuk i vëmë re më

Në praktikë, shumë mesazhe mizogjine janë aq të normalizuara sa nuk i vëmë re. Shprehje si “meshkujt janë të tillë”, “gratë e teprojnë”, “nuk është aq serioze”.

Këtu gjuha funksionon si filtër, duke paraqitur sjellje të caktuara si të pritshme dhe të tjera si devijime.

Në kontekstin e dhunës ndaj grave, kjo shihet në situatat e përditshme, ku zëri i një gruaje vihet në dyshim, relativizohet ose paraqitet si më pak i besueshëm. Kjo nuk është rastësi. Ajo buron nga struktura më të gjera pushteti, të cilat ruhen përmes gjuhës.

Kur përsërisim vazhdimisht se gratë janë “emocionale”, “më të dobëta” ose “të ndjeshme”, ndërsa burrat “racionalë” dhe “të vetëkontrolluar”, nuk po përshkruajmë realitetin, por po e krijojmë atë.

Këto modele nuk janë të padëmshme. Ato përgatisin skenën në të cilën dhuna bëhet e mundshme, e justifikueshme ose e padukshme.

Prandaj nuk mjafton të flasim vetëm për dhunën fizike. Gjuha e përditshme normalizon rolet gjinore, përgatit terrenin ku dhuna mund të ndodhë dhe më vonë të justifikohet. Kur fyerjet ndaj grave konsiderohen “normale”, kur kontrolli, xhelozia ose poshtërimi shpjegohen me qetësi, gjuha bëhet pjesë e mekanizmit të dhunës.

Mekanizmat përmes të cilëve gjuha e normalizon dhunën

Gjuha jo vetëm e pasqyron dhunën, por e normalizon atë. Kjo shihet qartë në disa mekanizma të zakonshëm.

I pari është zbutja e gjuhës, kur dhuna paraqitet si “konflikt familjar”, “sherr bashkëshortor” ose “dramë në lidhje”. Kështu një akt i rëndë zvogëlohet në një mosmarrëveshje private.

Më pas vjen fshirja e dhunuesit nga titujt dhe lajmet. Shkruhet “grua e dhunuar” në vend të “burrë që dhunoi një grua”. Konstruksioni pasiv e fsheh përgjegjësinë dhe sugjeron se dhuna “thjesht ndodhi”.

Ka edhe fajësim të viktimës përmes pyetjeve dhe komenteve si “pse nuk iku?”, “duhet ta ketë provokuar”. Ky diskurs fajëson gruan, jo dhunuesin.

Kultura pop normalizon dhunuesin, duke paraqitur xhelozinë si dëshmi dashurie dhe “burrin problematik por pasionant” si figurë tërheqëse, duke kthyer kontrollin dhe agresionin në emocione dhe jo në rrezik.

Së fundi, ka relativizim të dhunës përmes shprehjeve si “kështu janë ata”, “të gjithë zihen”, “nuk është i keq, thjesht humbi kontrollin”. Gjuha e tillë minimizon dhe pothuaj justifikon dhunën.

Këto praktika mjegullojnë realitetin dhe zhvendosin fokusin nga dhunuesi te gruaja.

Prandaj është thelbësore të kuptojmë se si gjuha ndikon në atë që ne konsiderojmë “normale” dhe çfarë jemi të gatshëm të tolerojmë.

Përvoja e dhunës dhe mënyra si flitet për të nuk është e njëjtë për të gjitha gratë. Raca, klasa, orientimi seksual, statusi i migrimit dhe aftësia e kufizuar ndikojnë në atë se kujt i dëgjohet zëri dhe kujt i shuhet. Gjuha që i marginalizon gratë, i marginalizon veçanërisht ato që tashmë janë të padukshme.

Gjuha e ndjeshme gjinore, dukshmëria si pushtet

Debati për gjuhën e ndjeshme gjinore në Serbi tregon se gjuha është më shumë sesa gramatikë, është çështje politike. Refuzimi i ligjit për barazinë gjinore që do ta kishte futur këtë praktikë nuk është thjesht vendim administrativ, por tregues i sa thellë qëndron rezistenca ndaj barazisë.

Kundërshtimet shpesh shoqërohen me stereotipe si “është jo natyrale”, “tingëllon keq”, “po na imponohet”. Por pas këtyre argumenteve qëndron një e vërtetë e thjeshtë: rezistenca ndaj ndryshimit të hierarkive.

Gjuha e ndjeshme gjinore ka një funksion kyç. Ajo i emërton gratë si aktore në shoqëri, jo si shënime në fund të faqeve. Kur themi ministre, doktoreshë, autore, nuk po deformatojmë gjuhën, po rikthejmë dukshmërinë. Sepse nëse fjala e vetme që ekziston për ministër në gjuhët e rajonit është forma mashkullore, supozimi i parazgjedhur është se pushteti është mashkullor.

Emërtimi është gjithmonë akt politik. Ai që emërtohet ekziston. Ai që mbetet në formë mashkullore të përgjithshme zhduket.

Kjo është arsyeja pse gjuha e ndjeshme gjinore nuk është “modë”, por mjet për rishpërndarjen e pushtetit dhe agjencisë shoqërore. Nëse gratë nuk janë të dukshme në gjuhë, vështirë të bëhen të dukshme në institucione, media ose politikë. Gjuha nuk e përshkruan vetëm botën, e ndërton atë.

Nëse si vajzë do të kisha dëgjuar më shumë për shkencëtare, kryeministre, pilote, dhe më pak për mësuese, sekretare dhe stjuardesa, ndoshta do të kisha mësuar më herët se bota është më e madhe se rolet që shoqëria më ofroi.

Fjalët zgjerojnë ose ngushtojnë hapësirën e mundësive. Nëse nuk dëgjojmë në hapësirën publike që gratë mund të jenë komandante, shkencëtare, programmeuse, presidente, atëherë këto pozicione nuk hapen për to në kulturën tonë. Gjuha nuk e përcakton fatin, por e formëson imagjinatën. Dhe imagjinata është themeli i ambicies.

Prandaj duhet të fillojmë me gjuhën. Të emërtojmë përgjegjësinë. Të mos fshehim dhunuesit pas eufemizmave. Dhe t'u kthejmë grave vendin që u takon në gjuhë, ashtu si në shoqëri. Ndryshimi i gjuhës nuk e zhduk dhunën vetvetiu, por pa të mbetemi të verbër ndaj rrënjëve të saj.

MOS HESHT.
RAPORTO DHUNËN NDAJ
GRAVE

MOS HESHT.
RAPORTO DHUNËN
NDAJ GRAVE

0800 111 12

MOS HESHT.
RAPORTO DHUNËN NDAJ
GRAVE

NEMOJTE ÇUTATI.
PRIJAVITE NASILJE
NAD ŽENAMA.

0800 100 007

MOS HESHT.
RAPORTO DHUNËN NDAJ
GRAVE

BOTIMI I 5-TË

***mag*DA**
Dialogue Academy Magazine